

הצעה לסדר קריאה חדשה בהגדת הפסח פרופ' ישראל יובל

מפורים ועד פסח ומה שביניהם

אסתר פרק ג

ז בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֲדָשׁ נִיסוֹן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה לַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ הַפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנַי הַמֶּן מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֲדָשׁ אֲדָר.
יב וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל אֲשֶׁר צָוָה הָמֶן אֶל אַחֲשֵׁדֶרְפָּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶל הַפְּחוֹת אֲשֶׁר עַל מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל שְׂרֵי עַם וְעַם מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלָשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ נִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ.
יג וְנִשְׁלַחַם סִפְרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל כָּל מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֹּ וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנְּעֹר וְעַד זָקוֹ טוֹף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר לְחֲדָשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֲדָשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לְבוֹז.

תרגום שני לאסתר ג, א

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך". ביה בלילה ההוא נדת שינתא דמלכא. ביה בלילה ההוא נפק פורקנא ליהודאי. ביה בלילה אדברת שרה לביתה דאבימלך. ביה בלילה אתקטלו כל בוכרא דמצראי.

אסתר רבה ז, יא

כשאמר המן הרשע לאבד את ישראל אמר: היאך אני שולט בהן? הריני מפיל גורלות. ורוח הקודש צווחת "ועל עמי יפילו גורל" (יואל ד)!! אמר לו הקב"ה: רשע בן רשע, גורלך עולה להיצלב.

מתי כז, 35

ויהי כאשר צלבו אותו ויחלקו להם את בגדיו וגורל הפילו למלאת את אשר נאמר בפי הנביא "יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל" (תהלים כב, 19).

תולדות ישו**S. Krauss, Das Leben Jesu nach jüdischen Quellen, Berlin 1902, 120**

ובאו לתלותו (את ישו) על העץ. ואותו רשע התנה על העצים שלא יקבלו אותו כשהיו האותיות עמו מפני שידע שלא יהיו מניחין אותו וכל עץ שהיו תולין אותו עליו היה נשבר אצלו. עד שהביאו עץ של כרוב ותלו אותו עליו ולא נשבר, שלא התנה על הכרוב.

תרגום שני לאסתר**(לוי גינצבורג, אגדות היהודים, כרך ו, עמ' 170-171)**

בשעה שהיה מרדכי מוציא את המן לתליה, ענה המן ואמר למרדכי: בבקשה ממך, מרדכי הצדיק, שלא תצלבני כמו שצולבים בני אדם הדייטים, חוס על כבודי ואל תהרגני כמו שאמר לזקני אגג, בבקשה ממך, חוס על נפשי, אדוני מרדכי הצדיק, אל תתלה את שיבתי על עץ, הרגני כמו שתהרגני, את ראשי הסר בחרב המלך, שבה מומתים כל שרי המדינה, ואל תתנני בקלון הזה לתלותני על העץ. והיה המן צווח ובוכה, ומרדכי לא הטה לו אזנו שהיתה קורה של ארז זו מוכנה לו להמן מששת ימי בראשית. אותו העץ שהכין המן למרדכי בעצת זרש אשתו, עליו תלוהו. ומה היה אותו עץ? אטד היה. ומה ראה אטד להעשות תליה להמן מכל העצים? שבשעה שבא המן להכין העץ, קרא הקדוש ברוך הוא ואמר להם: מי יתן עצמו ויתלה רשע זה עליו? תאנה אמרה: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל, ולא עוד אלא שממני מביאים בכורים: גפן אמרה: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל וממני מנסכים יין על גבי המזבח; רימון אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל; אגוז אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל; אתן נפשי, שממני נוטלים למצוה ביום ראשון של חג; דקל אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל ובי הם מקלסים לפני ה' בחג הסוכות; הדס אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל; ערבה אמרה: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל; ארז אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל; זית אמר: אני אתן נפשי, שבי נמשלו ישראל וממני הם נוטלים לשמן למאור של מצוה. והיו העצים מצטופפים ומתגבהים עצמם לפני הקדוש-ברוך-הוא וכל אחד ואחד אומר: אני נותן נפשי ויתלה רשע זה עלי. לבסוף בא הקוץ לפני הקדוש-ברוך-הוא. אמר לפניו: רבוננו של עולם, כל מה שבראת בעולמך לכבודך בראת, ואלו כולם מצאו להם זכות שלא לחנם נבראו, ואני למה אני בעולמך? אין לי זכות ולא פתחון פה לפניך, אלא אם כשר הדבר בעיניך, בורא כל, אני אתן את נפשי ויתלה רשע זה עלי, ויבוא מין אצל מינו, שהרשעים נמשלו לקוצים, ויתלה קוצץ בן קוצץ על קוץ בן קוץ. מיד קבל ממנו הקדוש ברוך הוא מלמעלה, ובאותה שעה גזר המן הרשע מלמטה לעבדיו לעשות עץ גבוה חמשים אמה, כדי שיראה בכל המדינה. אמרו לו עבדיו, וכי היכן נמצא עץ קוץ גבוה כזה, לא נמצא אלא בדירה שלך. מה עשה אותו רשע? החרב אכסדרה נאשה שלו ונטלו משם והכינו לתליה

חוק של תאודוסיוס השני משנת 408

מתוך: אמנון לינדר, היהודים והיהדות בחוקי הקיסרות הרומית, ירושלים תשמ"ג, עמ' 172

שני האימפרטורים האוגוסטים הונוריוס ותיאודוסיוס לאנתימיוס, פרייפקטוס פרייטוריו מושלי הפקובינקיות יאסרו על היהודים להעלות באש את המן לזכר עונשו בעבר בטקס מסוים של יום חגם, ולשרוף - ברוח של חילול קודש ולשם ביזוי האמונה הנוצרית - דמות שיש בה משום חיקוי הצלב הקדוש. אל יערבו את סמל אמונתנו במהתלותיהם, אלא ירסנו את טקסיהם בטרם יגיעו לכלל ביזוי החוק הנוצרי, שכן עתידים הם ללא ספק להפסיד את אשר הותר להם עד כה אם לא יימנעו מן האסור.

ניתן ביום הרביעי לפני הקאלנדים של יוני בקונסטאטינופוליס, בקונסולאט של באסוס ושל פיליפוס.

סוקרטס סכולסטיקוס, היסטוריה כנסייתית, 7:16

מיד לאחר מכן חידשו היהודים את מעשיהם חורשי הרעה והמופקרים נגד הנוצרים, והם המיטו על עצמם עונש ראוי. במקום שנקרא אינמסטר, השוכן בין חאלקיס לאנטיוכיה בסוריה, השתעשעו היהודים בדרכם הרגילה בסוגים שונים של מעשי ספורט. בדרך זו הם שקעו במנהגים אבסורדיים רבים ובסופו של דבר בהיותם נתונים בשכרונם הם נמצאו אשמים בכך שבזו לנוצרים ואף למושיע עצמו (ישוע). הם תפסו ילד נוצרי, קשרו אותו לצלב והחלו ללעוג ולבוז לו. בתוך זמן קצר חימתם בערה בהם, הם הילקו את הילד והוא מת תחת ידיהם. המעשה הזה גרם לקרע עמוק בינם לבין הנוצרים, ומיד לאחר שהמעשה הובא לידיעתם של הקיסרים הם פרסמו צווים למושל הפרובינקיה לגלות ולהעניש את העבריינים. כתוצאה מכך הוטל על התושבים היהודים של המקום הזה עונש בגין מעשה הרשעות שהם עוללו בספורט המופקר שלהם.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סד עמוד ב

אמר רב יהודה: אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה. היכי דמי? אמר אביי: שרגא דליבני במיצעי, נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא. רבא אמר: כמשורתא דפוריא.

רש"י מסכת סנהדרין דף סד עמוד ב

רבא אמר כמשורתא דפוריא: אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים, שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה.

אוצר הגאונים, סנהדרין, סד ע"ב

מנהג בבבל ועילם כולו: הבחורים עושין צורה כדמות המן ותולין אותה על גגותיהן ד' וה' ימים ובימי הפורים עושין מדורה גדולה ומשליכין אותה הצורה באש ומשליכים עליה מלח הרבה כדי לשעות לה קול והבחורים עומדין סביבה ומזמריין בכל מיני זמר ושמחין. וגם יש לה טבעת תלויה בתוך האש שתולין בה המן וקופצין מצד האש לצד האחר, ואותה טבעת נקראת משוורתא, כלומר בית הקפיצה.

ספר המנהיג הלכות מגילה עמוד רמט

מה שנהגו כל ישראל לעשות מדורות גדולות בלילי הפורים וקופצים עליהן והוא משוורתא דפוריא.

מכילתא דר' ישמעאל, מהדורת הורוויץ ורבין, ירושלים תש"ל, עמ' 39

"וראה את הדם" (שמות יב, כג) - רואה הוא דם עקדתו של יצחק, שנאמר: "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה" (בראשית כב, יד). וכתוב: "ובהשחית בעם ראה" (דברי הימים א כא, טו) - מה ראה? ראה דם עקדתו של יצחק, שנאמר: "אלהים יראה לו השה לעולה" (בראשית כב, ה).

פיוט ר' אפרים בן יעקב מבון**שפיגל, מאגדות העקידה, ספר אלכסנדר מארקס, תש"י, עמ' תקלח-תקמז**

פיהר ונתן עליו ארכובותיו
 וכנבור אפץ שתי זרועותיו
 בידי אמונה שחטו בתוכן
 וטבוח טבח והכן
 רד טל תחי עליו ונתחיה
 תפשו לשחטו פעם שנייה
 יעיד המקרא ולדבר רגלים
 ויקרא ה' אל אברהם שנית פן השמים.
 ענו מלאכי השרת בטהומה
 שתי שחיטות הישנן בבהמה?

הפסח במקרא: חג של קורבן ועלייה לרגל

שמות יב (P)

ציווי האל למשה: פסח מצרים

א ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר. ב החדש הזה לכם ראש חֲדָשִׁים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה. ג דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה, ויקחו להם איש שֶׁה לְבֵית אֲבֹת שֶׁה לְבֵית. ד ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת, איש לפי אכלו תכסו על השנה. ה שֶׁה תמים זכר בן שנה יהיה לכם; מן הכבשים ומו העזים תקחו. ו והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה; ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים. ז ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם. ח ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מררים יאכלהו. ט אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים, כי אם צלי אש ראשו על פָּרְעֵיו ועל קרבו. י ולא תותירו ממנו עד בקר; והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו. יא וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם; ואכלתם אתו בחפזו פסח הוא ליהוה. יב ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יהוה. יג והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים.

ציווי האל למשה: פסח דורות (מצות)

יד והיה היום הזה לכם לזכרון וחגתם אתו חג ליהוה לדורותיכם חקת עולם תחגגו. טו שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם: כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי. טז וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. יז ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים; ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם. יח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. יט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם: כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ. כ כל מחמץ לא תאכלו; בכל מושבתיכם תאכלו מצות.

ציווי משה לזקני ישראל: פסח מצרים

כא ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם: משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח. כב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף; ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. כג ועבר יהוה לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות; ופסח יהוה על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף.

ציווי משה לזקני ישראל: פסח דורות (קורבן הפסח)

כד ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם. כה והיה כי תבאו אל הארץ אשר יתן יהוה לכם באשר דבר, ושמרתם את העבדה הזאת. כו והיה כי יאמרו אליכם בניכם: מה העבדה הזאת לכם. כז ואמרתם זבח פסח הוא ליהוה אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו.

הביצוע והסיפור: פסח מצרים

כח וילכו ויעשו בני ישראל באשר צוה יהוה את משה ואהרן כן עשו. כט ויהי בחצי הלילה ויהוה הכה כל בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור; וכל בכור בהמה. ל ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים: כי אין בית אשר אין שם מת. לא ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל; ולכו עבדו את יהוה כדברכם. לב גם צאנכם גם בקרכם קחו באשר דברתם ולכו; וברכתם גם אתי. לג ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ: כי אמרו בלנו מתים. לד וישא העם את בצקו טרם יחמץ; משארתם צררת בשמלתם על שכמם. לה ובני ישראל עשו כדבר משה; וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת. לו ויהוה נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים.

שמות נג (E)

טו את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך למועד חדש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם.

שמות לד (J)

יח את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך למועד חדש האביב: כי בחדש האביב יצאת ממצרים. יט כל פטר רחם לי; וכל מקנה תזכר פטר שור ושה. כ ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו; כל בכור בניו תפדה ולא יראו פני ריקם. כא ששת ימים תעבד וביום השביעי תשב; בחריש ובקציר תשב.

שמות כג

את חג המצות תשמור שבעת ימים
תאכל מצות פֶּאֶשֶׁר

צִוִּיתָהּ לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאֶבִּיב כִּי בּוֹ
יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם

את חג המצות תשמור שבעת ימים
תאכל מצות אֶשֶׁר

צִוִּיתָהּ לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאֶבִּיב כִּי בְּחֲדָשׁ
הָאֶבִּיב יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לִי; וְכָל מִקְנֶה תִזְכֹּר פֶּטֶר
שׁוֹר וְשֵׂה. כּ וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׂה
וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתוֹ; כָּל בְּכוֹר בְּנֵיהָ
תִּפְדֶּה

ולא יראו פְּנֵי רִיקָם.

ולא יראו פְּנֵי רִיקָם.

ויקרא כג (P)

ד אלה מועדי יהוה מקראי קִדְּשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם. ה בְּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר
לְחֲדָשׁ בֵּין הָעֲרֵבָיִם פֶּסַח לַיהוָה. ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הַזֶּה חֵג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים
מִצּוֹת תֹּאכְלוּ. ז בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קִדְּשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. ח וְהִקְרַבְתֶּם
אִשָּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קִדְּשׁ כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ.

במדבר כח (P)

טז וּבְחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ פֶּסַח לַיהוָה. יז וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הַזֶּה
חֵג שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת יֹאכְלוּ. יח בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קִדְּשׁ כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. יט
וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד; וְשִׁבְעָה כִּבְשִׂיִם בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם
יִהְיוּ לָכֶם. כ וּמִנְחֹתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינָיִם לֶפֶר וּשְׁנַיִם עֶשְׂרִינָיִם לְאֵיל תַעֲשׂוּ. כא
עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן תַעֲשֶׂה לְכַבֵּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂיִם. כב וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. כג
מִלֶּבֶד עֹלֶת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֶת הַתְּמִיד תַעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה. כד כָּאֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לָחֶם
אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה עַל עֹלֶת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ. כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קִדְּשׁ יִהְיֶה לָכֶם
כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ.

דברים טז (D)

א שְׁמֹר אֶת חֲדָשׁ הָאֶבִּיב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: כִּי בְּחֲדָשׁ הָאֶבִּיב הוּצִיאָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מִמִּצְרַיִם לְיָלֵה. ב וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשִׁכּוֹן שְׁמוֹ שָׁם.
ג לֹא תֹאכַל עֲלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלָיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי כִּי בְּחִפְזוֹן יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. ד וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת

ימים; ולא יליו מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. ה לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריה אשר יהוה אלהיך נתן לך. ו כי אם אל המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכון שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. ז ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו; ופנית בבקר והלכת לאהלך. ששת ימים תאכל מצות; וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה.

פסח לאחר חורבן הבית השני

משנה פסחים פרק ט

ט, י שתי חבורות שנתערבו **פסחיהם** אלו מושכין להם אחד, ואלו מושכין להם אחד, אחד מאלו בא לו אצל אלו, ואחד מאלו בא לו אצל אלו; וכך הן אומרים: אם שלנו הוא הפסח הזה--ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלנו; ואם שלך הוא הפסח הזה--ידינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך. וכן חמש חבורות של חמישה חמישה, ושל עשרה עשרה--מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה, וכך היו אומרים.

ט, יא שניים שנתערבו **פסחיהם**--זה מושך לו אחד, וזה מושך לו אחד, זה ממנה עימו אחד מן השוק, וזה ממנה עימו אחד מן השוק, זה בא אצל זה, וזה בא אצל זה; וכך הוא אומר: אם שלי הוא הפסח הזה--ידיך משוכות משלך, ונמנית על שלי; ואם שלך הוא הפסח הזה--ידיי משוכות משלי, ונמנית על שלך.

משנה פסחים פרק י

י, א ערב פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל, לא יאכל עד שיסב; לא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי.

י, ב מזגו לו כוס ראשון--בית שמאי אומרים, מברך על היום, ואחר כך מברך על היין; בית הלל אומרים, מברך על היין, ואחר כך מברך על היום.

י, ג הביאו לפניו, מטבל בחזרת עד שהוא מגיע לפרפרת ולפת. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת, אף על פי שאין חרוסת מצוה; רבי אלעזר ברבי צדוק אומר, מצוה. ובמקדש מביאין לפניו גופו של פסח.

י, ד מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל. אם אין דעת בבן--אביו מלמדו, מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות: שבכל הלילות, אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות, אנו אוכלין חמץ ומצה; והלילה הזה, כולו מצה. שבכל הלילות, אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל; והלילה הזה, כולו צלי. לפי דעתו של בן, אביו מלמדו. מתחיל בגנות, ומסיים בשבח; ודורש מ"ארמי אובד אבי" (דברים כו,ה), עד שהוא גומר את כל הפרשה. **י**, ה רבן גמליאל אומר, כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו; ואלו הן--פסח, מצה, ומרורים. פסח, על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצריים; מרורים, על שם שמיררו המצריים את חיי אבותינו במצריים; מצה, על שם שנגאלו. בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצריים; לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל לנצח למי שעשה לנו את כל הניסים האלו, והוציאנו מעבדות לחירות. ונאמר לפניו, הללו יה.

י, ו עד איכן הוא אומר--בית שמאי אומרים, עד "אם הבנים, שמחה" (תהילים קיג,ט); בית הלל אומרים, עד "חלמיש, למעיינו מים" (תהילים קיד,ח). וחותם בגאולה. רבי טרפון אומר, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצריים, והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרור; ואינו חותם. רבי עקיבה מוסיף, כן ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו יגיענו לרגלים ולמועדים אחרים הבאים לקראתנו בשלום, שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך, לאכול מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לשמך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו; ברוך אתה ה', גאל ישראל.

יז, מזגו לו כוס שלישי, בירך על מזונו; רביעי, גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות האלו--אם רצה לשתות, ישתה; בין שלישי לרביעי, לא ישתה.
יח, אין מפטירין לאחר הפסח אפיקומון. ישנו מקצתן, יאכלו; וכולן, לא יאכלו. רבי יוסי אומר, נתנמנו, יאכלו; נרדמו, לא יאכלו.
יט, הפסח אחר חצות מטמא את הידיים; הפיגול והנותר מטמאין את הידיים. בירך ברכת הפסח, פטר את של זבח; ושל זבח, לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבה אומר, לא זו פוטרת את זו, ולא זו פוטרת את זו.

תוספתא מסכת פסחים פרק י

יא, ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין [שיש בהן כדי רביעית בין חי בין מזוג בין חדש בין ישן רבי יהודה אומר ובלבד שיהא טעם יין ומראה].
יב, מזגו לו כוס ראשון בש"א [יברך] על היום ואח"כ יברך על היין שהיום גורם ליין שיבוא וכבר קדש היום ועדיין לא בא ובה"א מברך על היין ואח"כ מברך על היום שהיין גורם לקדוש היום שתאמר דבר אחר ברכת היין תדירה ברכת היום אינה [תדירה] והלכה [כדברי ב"ה].
יג, מצוה על האדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל במה משמחן ביין [כדכתיב (תהילים קד) ויין ישמח לבב אנוש וגו'] רבי יהודה אומר [נשים] בראוי להם וקטנים בראוי להם.
יד, השמש [מכביש בבני מעים] ונותן לפני האורחין [אע"פ] שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר (ירמיהו ד) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים המקרא את ההלל הם הולכין אצלו [וקוראין] והוא אין הולך אצלם המקרא את בניו ובנותיו קטנים צריך להיות עונה עמהן במקום שעונים באיזה מקום הוא עונה הגיע לברוך הבא [אומר] עמהן בשם ה' הגיע לברכנוכם [אומר] עמהן מבית ה'.
יה, בני העיר שאין להם מי שיקרא את ההלל [הולך] לבית הכנסת [וקורא] פ' ראשון [והולכין] ואוכלין ושותין וחוזרין וגומרין את כולו ואם א"א להם כן גומרין את [כולו הלל] אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו ר"א בן פרטא [היה פושט בן] דברים ר' [היה] כופל [בן] דברים.
יו, ר"א אומר חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא יישנו. ר' יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא פרפרת אחת אפילו לא טבל אלא חזרת אחת חוטפין מצה לתינוקות בשביל שלא יישנו. עד היכן הוא אומר? ב"ש אומרים: עד אם הבנים שמחה, וב"ה אומרים: עד חלמיש למעינו מים. וחותרם בגאולה. אמרו ב"ש לב"ה: וכי כבר יצאו שמזכירין יציאת מצרים? אמרו להם ב"ה: אפילו הוא ממתין עד קרית הגבר הרי אלו לא יצאו עד שש שעות ביום, היאך אומר את הגאולה ועדיין לא נגאלו?
יז, המצה החזרת והחרוסת אע"פ שאין חרוסת מצוה ר' אליעזר בר' צדוק אומר מצוה. במקדש מביאין לפניו גופו של פסח. מעשה ואמר להם ר"א ב"ר לתגרי לוד בואו וטלו לכם תבלי מצוה.
יח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כגון אגוזים, תמרים וקליות. חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה, אפילו בינו לבין בנו, אפילו בינו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו להן לבית המדרש. איזו היא ברכת הפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח אכול הפסח איזו ברכת הזבח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח.

הסעודה האחרונה, הצליבה והתחייה

מתי כו

1 ויהי ככלות ישוע לדבר את כל-הדברים האלה ויאמר אל-תלמידיו. 2 אתם ידעתם כי עוד יומים והפסח בא ובן-האדם ימסר להצלב. 3 ויקהלו ראשי הכהנים והסופרים וזקני העם אל-חצר הכהן הגדול ושמו קאיפא.

4 ויועצו יחדו לתפש את-ישוע בערמה ולהמיתו. 5 ויאמרו אך-לא בחג פן-תהיה מהומה בעם:

14 וילך אחד משנים העשר ושמו יהודה איש-קריית אל-ראשי הכהנים. 15 ויאמר מה-תתנו לי ואמסרנו בידכם וישקלו-לו שלשים כסף. 16 ומן-העת ההיא בקש תאנה למסר אותו.

17 ויהי בראשון לחג המצות ויגשו התלמידים אל-ישוע לאמר איפה נכין לך לאכל את-הפסח. 18 ויאמר לכו העירה אל-פלני אלמני ואמרתם אליו כה אמר רבנו עתי קרובה ובביתה אעשה את-הפסח עם-תלמידי. 19 ויעשו התלמידים כאשר צום ישוע וכינו את-הפסח.

20 ויהי בערב ויסב עם-שנים העשר. 21 ובאכלם ויאמר אמן אמר אני לכם אחד מכם ימסרני. 22 ויתעצבו מאד ויחלו איש איש לאמר לו האנכי הוא אדני. 23 ויען ויאמר האיש אשר טבל עמי את-ידו בקערה הוא ימסרני. 24 הן בן-האדם הלוף ילך בכתוב עליו ואוי לאיש אשר על-ידו ימסר בן-האדם טוב לאיש ההוא שלא נולד. 25 ויען יהודה המסר אותו ויאמר רבי האני הוא ויאמר אליו אתה אמת.

26 ויהי באכלם ויקח ישוע את-הלחם ויברך ויפרס ויתן לתלמידים ויאמר קחו ואכלו זה הוא גופי 27 ויקח את-הכוס ויברך ויתן להם ויאמר שתו ממנה בלכם. 28 כי זה הוא דמי דם-הברית החדשה הנשפך בעד רבים לסליחת חטאים. 29 ואני אמר לכם לא אשתה מעתה מפרי הגפן הזה עד היום ההוא אשר אשתה אתו עמכם והוא חדש במלכות אבי.

30 ויהי אחרי קראם את-ההלל ויצאו אל-הר הזיתים.

איגרת הראשונה אל הקורинתים פרק יא, כג-כו

אכן אני קבלתי מאת האדון את אשר גם מסרתי לכם: שהאדון ישוע, בלילה שהסגר בו, לקח את הלחם, ברך, בצע אותו ואמר: זה גופי הנבצע בעדכם, זאת עשו לזכרי. כן גם לקח את הכוס לאחר הסעודה ואמר: הכוס הזאת היא הברית החדשה בדמי, זאת עשו לזכרי בכל עת שתשתו. הן בכל עת שאתם אוכלים את הלחם הזה ושותים מן הכוס הזאת, אתם מזכירים את מות אדוננו, עד שיבוא.

Epistula Apostolorum (Elliott, New Testament Apocrypha, p. 565)

15. And you therefore celebrate the remembrance of my death, which is the Passover; And you remember my death. If now the passover takes place, then will one of you (Eth.: who stands beside me) be thrown into prison for my name's sake, and he will be very grieved and sorrowful, for while you celebrate the passover he who is in custody did not celebrate it with you. And I will send my power in the form of (my) angel, and the door of the prison will open, and he will come out and come to you to watch with you and to rest.

And when you complete my Agape and my remembrance 65 at the crowing of the cock, 66 he will again be taken and thrown in prison for a testimony, until he comes out to preach, as I have commanded you.' And we said to him, 'O Lord, have you then not completed the drinking of the passover? Must we, then, do it again?' And he said to us, 'Yes, until I come from the Father with my wounds.' be in sorrow and care that you celebrate the passover while he is in prison and far from you; for he will sorrow that he does not celebrate the passover with you. I will send my power in the form of the angel Gabriel, and the doors of the prison will be opened. He will go out and come to you; he will spend a night of the watch with you and stay with you until the cock crows. 66 But when you complete the remembrance 65 that is for me, and the Agape, he will again be thrown into prison for a testimony, until he comes out from there and preaches what I have delivered to you.' And we said to him, 'O Lord, is it perhaps necessary again that we take the cup and drink?' He said to us, 'Yes, it is necessary until the day when I come with those who were killed for my sake.'

16. And we said to him, 'O Lord, great is this that you say and reveal to us. In what kind of power and form are you about to come?' And We said to him, 'O Lord, what you have revealed to us beforehand is great. In a power of what sort or in an appearance of what order will

הטקסט: הגדה של פסח

סיפור הייסוד

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בו עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

הפתיחה

הא לחמא ענייא די אכלו אהבתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

ארבעת הבנים

בנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם? ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. רשע מה הוא אומר? מה העבדה הזאת לכם? לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כבר בעקור. ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לי - ולא לו. אילו היה שם, לא היה נגאל. תם מה הוא אומר? מה זאת? ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים, מבית עבדים. ושאינו יודע לשאול - את פתח לו, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים.

הסיפור - תשובה לבנים

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבדתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם, כה אמר יי אלהי ישראל: בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולף אותו בכל ארץ כנען, וארבה את זרעו ואתו לו את יצחק, ואתו ליצחק את יעקב ואת עשו. ואתו לעשו את הר שעיר לרשת אתו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

המדרש

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, שנאמר (דברים כו, ה-ח): ארמי אבד אבי, וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול, עצום ורב. וירד מצרימה - אנוס על פי הדבור. ויגר שם - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם, שנאמר: ויאמרו אל

פְּרַעָה, לַגּוֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ, כִּי אִיו מְרַעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יִשְׁבוּ
נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשׁוֹן.

בַּמַּתִּי מֵעַט - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שָׁמָּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם לָרַב.

וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי - מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם.

גְּדוּל, עֲצוּם - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֵד מְאֹד, וְתַמְלָא הָאֶרֶץ
אֲתָם.

וְרַב - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: רַבָּה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיחַ, וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעַדֵי עַדִּיִים, שְׂדֵיִם נִכְנוּ
וַיִּשְׁעֶרָ צִמְחָה, וְאֵת עֵרֶם וְעֵרִיחַ. וְאֶעֱבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמִּיחַ, וְאֶמַר לָךְ בְּדַמִּיחַ חַיִּי,
וְאֶמַר לָךְ בְּדַמִּיחַ חַיִּי.

וַיִּרְעוּ אֲתָנּוּ הַמְּצָרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.

וַיִּרְעוּ אֲתָנּוּ הַמְּצָרִים - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: הֲבֵה נִתְחַכְמָה לוֹ פֹּה יִרְבֶּה, וְהִיָּה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף
גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאֶרֶץ.

וַיַּעֲנוּנוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנְתּוֹ בְּסַבְלָתָם. וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפְּרַעָה.
אֵת פְּתָם וְאֵת רַעַמְסֵס.

וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה.

וַנְּצַעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלָנוּ, וַיִּרְא אֶת עַנְיָנוּ וְאֵת עֲמַלְנוּ וְאֵת לַחֲצָנוּ.

וַנְּצַעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיִּאָּנְחוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבוּדָה וַיִּזְעַקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה.

וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלָנוּ - כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת
אֲבָרָהֶם, אֶת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב.

וַיִּרְא אֶת עַנְיָנוּ - זֶה פְּרִישׁוֹת דְּרָף אֶרֶץ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַע אֱלֹהִים.
וְאֵת עֲמַלְנוּ - אֵלוּ הַבְּנִיִם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַבָּן הַיְלֹוֹד הַיֵּאֲרָה תִשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּחְיֶינָהּ.

וְאֵת לַחֲצָנוּ - זֶה הַדְּחָק, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלְחָץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֲתָם.

וַיּוֹצֵאנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה, וּבַמַּרְא נְדֹל, וּבְאֲתוֹת וּבְמִפְתָּיִם.

וַיּוֹצֵאנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מִלְּאָה, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים. אֲנִי יְיָ.

וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה - אֲנִי וְלֹא מִלְּאָה

וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא שָׂרָף

וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ.

אֲנִי יְיָ - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר.

"דיינו"

כמה מעלות טובות למקום עלינו!
 אלו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים, דיינו.
 אלו עשה בהם שפטים, ולא עשה באלהיהם, דיינו.
 אלו עשה באלהיהם, ולא הרג את בכוריהם, דיינו.
 אלו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את ממונם, דיינו.
 אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את היים, דיינו.
 אלו קרע לנו את היים ולא העבירנו בתוכו בחרבה, דיינו.
 אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע צרנו בתוכו, דיינו.
 אלו שקע צרנו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, דיינו.
 אלו ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה ולא האכילנו את המן, דיינו.
 אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת, דיינו.
 אלו נתן לנו את השבת, ולא קרבנו לפני הר סיני, דיינו.
 אלו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, דיינו.
 אלו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל, דיינו.
 אלו הכניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את בית הבחירה, דיינו.

רבן גמליאל

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן:
 פסח, מצה, ומרור.
 פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שבית המקדש היה קיים, על שום מה? על שום שפסח הקדוש
 ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ושמרתם זבח פסח הוא ליי, אשר פסח על בתי בני
 ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל, ויקד העם וישתחוו.
 מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה
 עליהם מלך המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציא
 ממצרים עגת מצות, כי לא חמצ, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם.
 מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים,
 שנאמר: ומררו את חייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר
 עבדו בהם בפרו.

מליטון מסרדיס, דרשה לחג הפסחא

MELITO ON PASCHA¹

1 The scripture from the Hebrew Exodus has been read
 and the words of the mystery have been plainly stated,²
 how the sheep is sacrificed and how the people is saved
 and how Pharaoh is scourged through the mystery.

2 Understand, therefore, beloved,
 how it is new and old,
 eternal and temporary,
 perishable and imperishable, mortal and immortal, this mystery of the
 Pascha:

66 It is he who, coming from heaven to the earth because of the
suffering one,³²
 and clothing himself in that same one through a virgin's womb,
 and coming forth a man,
 accepted the passions of the suffering one
 through the body which was able to suffer,
 and dissolved the passions of the flesh;³³
 and by the Spirit which could not die
 he killed death the killer of men.

67 For, himself led as a lamb
 and slain as a sheep,
 he ransomed us from the world's service
 as from the land of Egypt,
 †Jer. 11: 19. † Isa. 53: 7-8.

Trypho 72, who shares some of Melito's divergences from LXX. See also Tertullian, *Adversus Judaeos* 10. 12; *Adversus Marcionem* 3. 19. 3; 4. 40. 3. In Cyprian, *Testimoniorum* liber 2. 15. 20 it is associated with Deut. 28: 66 and Isa. 53: 7-8 as here.

³¹ A messianic text in Acts 8: 32-3; 1 Clement 16. 7-8; Justin, *Dialogue with Trypho* 72. 3; etc. Melito shares some divergences from LXX with Barnabas 5. 2 and *Acts of Philip* 78 (R. A. Kraft, *JBL* 80 (1961) 371-3).

³² The hymnic *ouros* (E. Norden, *Agnostos theos* (Leipzig, 1913) 250-63; A. Wifstrand, *VigChr* 2 (1948) 214-15) marks the point which in the Jewish Haggadah emphasized God's personal presence and work at the first Passover (S. G. Hall, *JTS N.S.* 22 (1971) 38-9). *αουκόμενος* may allude to the Passover *aphikomen* M. Werner, *Hebrew Union College Annual* 37 (1966) 205-6; cf. D. Daube, *He that cometh* (London, 1966) 6-14).

It is he that delivered us from slavery to liberty,
 from darkness to light,
 from death to life, from tyranny to eternal royalty, and made us a new
 priesthood
 and an eternal people personal to him.³⁴

69 He is the Pascha of our salvation.

84 It was he who guided you into Egypt,
and watched over you and there sustained you.
It was he who lit your way with a pillar
and sheltered you with a cloud,
who cut the Red Sea and led you through
and destroyed your enemy.

85 It is he who gave you manna from heaven,
who gave you drink from a rock,
who legislated for you at Horeb,
who gave you inheritance in the land,

תפילה ליום השישי הטוב

Improperia

Popule meus, quid feci tibi? aut in
quo contristavi te? responde mihi.

Quia eduxi te de terra Aegypti: parasti
crucem salvatori tuo.

Ego propter te flagellavi Aegyptum
cum primogenitis suis: et tu me
flagellatum tradidisti.

Ego te eduxi de Aegypto, demerso
Pharaone in mare rubrum: et tu me
tradidisti principibus sacerdotum.
Ego ante te aperui mare: et tu
aperuisti lancea latus meum.

Ego ante te praeivi in columna nubis:
et tu me duxisti ad praetorium Pilati.

Ego te pavi manna per desertum: et
tu me cecidisti alapis et flagellis.

Ego te potavi aqua salutis de petra: et
tu me potasti felle et aceto.

Ego propter te Chananaeorum reges
percussi et tu percussisti arundine
caput meum

Ego dedi tibi sceptrum regale et tu
dedisti capite meo spineam coronam.
Ego te exaltavi magna virtute et tu
me suspendisti in patibulo crucis.
Ye people: what have I made you or
in what have I offended you? Answer
me.

Because I take you out of the earth of
Egypt, have you prepared a cross to
your Saviour?

Because I punished Egypt with their
first-borns, have you surrendered to
be lashed?

I took you out of Egypt, I sank the
Pharaoh in the red sea and you
delivered me to the princes of the
priests.

I opened the red sea before you and
you opened my side with the lance.
I guided you in the cloud column and
you took me to Pilate's courtroom.

I fed you with manna in the desert
and you hurt me with slaps and
lashes.

Of the rock I gave you to drink the
healthy water but you gave me to
drink bile and vinegar.

I hurt the cananean kings for you and
you hurt my head with a cane.

I gave you a real scepter and you put
in my head a crown of thorns.

I exalted you with great power and
you lifted me in the scaffold of the
cross.

הטקס: אפיקומן, שבת הגדול,

ביעור חמץ, עירוב חצרות, חרוסת

אפיקומן

בבלי פסחים קיט ע"ב - קב ע"א

משנה: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. גמרא: מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה, ושמואל אמר: כגון אורדילאי לי וגוזלייא לאבא, ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן אמרו: כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא כוותיה דרבי יוחנן: אין מפטירין אחר הפסח כגון תמרים קליות ואגוזים.

ירושלמי פסחים ע"א ע"א

מאי אפיקומן? רבי סימון בשם רבי אינייני בר רבי סיסיי: מיני זמר, ר"י אמר: מיני מתיקה, שמואל אמר: כגון ערדילי וגוזלייא דחנניא בר שילת/

משנה תורה, הלכות חמץ ומצה פרק ח

וּבְאַחֲרֵיהֶן אוֹכֵל מִבֶּשֶׂר הַפֶּסַח אֶפְלוּ בְּזֵית, וְאֵינּוּ טוֹעִים אַחֲרָיו מֵאֶכֶל אַחֵר כָּלֵל. וּבְזֶמֶן הַזֶּה אוֹכֵל בְּזֵית מֵצָה, וְאֵינּוּ טוֹעִים אַחֲרֶיהָ כְּלוּם, כְּדִי שִׁיְהִי הַפֶּסַח סְעוּדָתוֹ, וְטַעַם בֶּשֶׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמֵּצָה בְּפִיו, שֶׁאֵכֵלְתָּן הִיא הַמֵּצָה.

שו"ת רש"י סמן שד

פעם אחת שכח רבי ולא אכל מצת אפיקומן לאחר סעודתו קודם ברכת המזון, ואחר כך הוזכר, ולא רצה לאכול הימנה, לפי שהיה צריך לברך אחריה.

ר' יצחק מווינה, אור זרוע

לא מצאנו בתלמוד שצריך לעשות שלוש מצות של מצווה, אלא אדרבה מוכח בירושלמי דלא בעינן כי אם שתיים.

ויקטור פון קרבן (Victor von Karben)

אבי המשפחה לוקח את המצה האמצעית השבורה, הנחשבת בעיני היהודים לקדושה ביותר, ומסתיר אותה בתוך מפת בד נקייה במקום שאיש זולתו אינו יודע. היושבים מסביב לשולחן אומרים אז תפילת שבח לאל המוציאם ממצרים, הם פותחים את הדלת ומבקשים שהאל ישלח להם בקרוב את משיחם. לאחר שנסתיימו כל תפילות הסדר, מחזיר אב המשפחה את המצה השמורה במפת הבד, שובר אותה ונותן לכל אחד מן הנוכחים חתיכה ממנה, באותו אופן שבו אנחנו הנוצרים מקבלים את הסקרמנט.

אנתוניוס מרגריטא

הם אוכלים את החתיכה המוסתרת של המצה בסוף האוכל ולאחר השלמת קריאת ההגדה, והיא נחשבת בעיניהם קדושה ביותר. לפיכך הם מקפידים ששום פירור ממנה לא ייפול על זקנם, על הארץ או בכל מקום אחר. הם אומרים שמצה זו היא במקום שה הפסח, ולכן הם מסתירים אותה, כמו המשיח שלהם, שמועד בואו צפון ונסתר.

ר' יעקב קיצינגן, חג הפסח, דף כא ע"ב

ואל תשגיח באותן סכלים שאומרים כשיעור שאוכל מן האפיקומן כן יהיה לי חלק מן הלוייתן לעתיד, ומתוך כך אף על פי שכבר מלאו כריסם מאוכלים ושבעים, לוקחים חלק גדול מהאפיקומן ואוכלים אותה באונס ובדוחק כמו שאובסים הגמל עד שממאיס עצמו ובעי להקיא. לא יפה הם עושים ועתידיים ליתן הדין, כי בזיון מצוה הוא, לכן לא יאכל יותר מכזית אם הוא שבע.

ויקטור פון קרבן

היהודים עושים על בתייהם, ממול לדלת, כתם שחור על קיר לבן, כדי שייראה לכל, לצעירים ולזקנים, וכדי שלא ישכחו את אלהיהם ואת המקדש, ועל כך הם מתפללים תפילה מיוחדת. כמו כן הם אופים בפסח עוגת מצות מבצק שלא תפח, מברכים עליה, וממסמרים אותה על הכתם השחור, לזכר האל.

טקסי ההוסטיה בפסחא

ביום חמישי מקדשים שתי הוסטיות - את האחת מחלק הכומר למשתתפי האויכריסטיה, את השנייה שומרים בתוך קופסה. ביום שישי "הטוב": depositio: "קוברים" את ההוסטיה בתוך sepulchrum, מכסים ב-sudarium. ביום ראשון (פסחא): elevatio. מוציאים אותה ומניחים אותה על המזבח.

שבת הגדול

סממני שבת הגדול: דרשת הרב; פיוטים (בהם פיוטו של ריט"ע המסתיים "חסל סידור פסח"); קריאת ההגדה של פסח; הפטרה ממלאכי ג המסתיימת בפסוק 'הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא'.

יוחנן יט, לא: כי גדול היה אותו יום שבת.
יוחנן ז, מ: ויהי ביום האחרון הגדול בחג ויעמוד ישוע ויקרא לאמר: איש כי יצמא יבוא נא אלי וישתה.

'שבת הגדול' - *Sabbatum Sanctum*. השבוע שלפני הפסחא: *Hebdomada major* או *Septimana major*

פסיקתא דרב כהנא ופסיקתא רבתי

הקריאה בתורה הנוהגת בארץ ישראל בשבת שלפני הפסח: 'ויהי בחצי הלילה' (שמות יב, כט). על קריאה זו מיוסדות הדרשות הבאות:

ר' לוי בר זכריה בשם ר' ברכיה: בטכסיס מלכים בא עליהם. בתחלה סכר אמת המים שלהם, ואחר כך הביא עליהם קלנים (=רעש וקולות), ואחר כך ירה בהם חצים, ואחר כך הביא עליהם לגיונות, ואחר כך הביא עליהם דרולמסייא (=אנדרלמוסיה), ואחר כך רמה בהם נפט, ואחר כך השליך עליהם אבני בליסטרא, ואחר כך העמיד עליהם כובשים, ואחר כך חבשן בפלקיות (=בבית האסורין), ואחר כך הוציא הגדול שבהם והרגו...

ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינא: מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. מה מצרים דם, אף אדום כן, ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותימרות עשן' (יואל ג, ג... מה מצרים הגדול גדול שבהם הרגו, אף אדום כן, ויִרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם ופְרִים' וכו' (ישעיה לז, ז), אמר ר' מאיר: וירדו רומיים עמם.

ההפטרה הנוהגת בארץ ישראל בשבת לפני הפסח: ישעיה לז, ה: 'כי יִוָּתֵהּ בַשָּׁמַיִם חֲרָבִי, הִנֵּה עַל אָדוֹם תֵּרֵד'. הפרק דן בנקמה האסכטולוגית באדום: 'כי יום נקם לה', שנת שלומים לריב ציון', ובמרכזו הפסוק 'טבח גדול בארץ אדום', הנזכר בדרשה הבאה:

פסיקתא דרב כהנא, סוף פרשת 'החדש הזה'

מי פורע לכם מאדום? נטרונה, 'והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש וגו' (שמות יב, ו). אמר הקב"ה: 'אביו קורא אותו גדול, ויקרא את עשו בנו הגדול' (בראשית כז, א), ואמו קראה אותו גדול, 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול' (שם, טו), ואני קורא אותו קטן, 'הנה קטן נתתיך בגוים' (עובדיה א, ב). הואיל והן קורין אותו גדול, לפום תורא טבחא (=לפי השור הטבח), 'כי זבח לה' בבוצרה וטבח גדול בארץ אדום' (ישעיה לז, ו). א"ר ברכיה: טבח גדול בארץ אדום.

שבת הגדול ביה"ב**הסבר א: מחזור ויטרי, עמ' 222 (מחוגו של רש"י)**

ושבת שלפני הפסח נהגו העם לקרותו שבת הגדול, ואינם יודעין למה, שהרי אינו גדול משאר שבתות'.

שבת הגדול ביה"ב - הסבר ב: בעלי התוספות

ואם כן (שיציאת מצרים היתה ביום ה) ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהן, שאז היה בעשור לחדש, ועל כן קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרינן במדרש, כשלקחו פסחיהם באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושין כך. אמרו להן זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים. הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל, ולא רצו ועשו בכורות מלחמה והרגו מהן הרבה.

ביעור חמץ

נאום המן לפי 'תרגום שני' למגילת אסתר: היהודים אומרים כי 'כשם שנבער חמץ כן תאבד מלכות הרשעה ותבוא לנו ישועה מן המלך הטפש הזה'.

פסחים ה"א

תנא דבי ר' ישמעאל, בשכר שלשה "ראשון" זכו לשלשה "ראשון", להכרית זרעו של עשו...

ר' אלעזר מוורמס, ספר הרקח

בזכות בעירת חמץ יבער את עשו, דכתיב 'אך ביום הראשון תשביתו שאור', וכי ראשון הוא, והלא י"ד הוא? אלא בזכות זה אני מבער את עשו. 'ויצא הראשון אדמוני', 'איך נחפשו עשו' (עובדיה א, ו), 'ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר' (שם, יח).

שאלה שנשאל ר' חיים אור זרוע במחצית השנייה של המאה השלוש-עשרה. השואל מציין, כי לפי דברי הבלבלי, פסחים ח ע"ב, אין לבדוק חמץ בחור שבקיר משותף ליהודי ולגוי, שמא יחשוד הגוי ביהודי שהוא עוסק בכשפים. השואל מבקש לדעת, מדוע אין לחשוש מפרשנות מעין זו בימיו, כשיהודים מחזיקים משרתות נוצריות בבתיהם. על כך משיב ר' חיים: לא דמי כלל לחור [בקיר] שביננו לבין הגוי, שהגוי יבא עליו בטרונאי להתגולל ולהתנפל עליו שכשף על הגוי, אבל בבתינו אין לחוש, והאיסור ידוע להם. וגדולה מזאת אנו עושים, שאנו שורפים חמץ בפניהם, והם תופסים בזה עונש גדול... ובוודאי אם היה לנו לחוש לכשפים בבדיקת החמץ, היינו נמנעים כמו שנמנעו בארץ פרובנצא מלהכשיר התנור מפני חשד הכשפים.

ליפמן מילהאוזן, ספר ניצחון

המומר פיטר טוען נגד היהודים, כי 'מכל עיסה שאתם לשיין אתם שורפים מקצת, לגנאי אלוהותם (=אלוהי הנוצרים). וכן בערב פסח שהוא בעת הצום (=Lent), אתם שורפים הלחם'.

מקרה שאירע ב-Sogrob שבספרד בשנת 1321, בזמן הפסחא: יהודי העיר הואשמו שהכינו דמות של ישוע מבצק ושרפו אותה בתנור.

כרוניקה לטינית על עלילת לחם הקודש בפריס 1290: בנוסף לכך, ההוסטיה הונחה ביורה מלאה מים, כדי להרתיחה ולהורסה. ואולם בחסד האל הפכה ההוסטיה לבשר ולדם.

עירוב חצרות

הלכות קצובות (איטליה, אמצע המאה התשיעית)

וכן משפט העירוב ועשייתו: אם רוצה לעשות עירוב בערב הפסח לכל השנה, יטול החכם מכל בית ובית יד יד מן קמח וילוש ויאפהו או עוגה או שתים ויעשה אותן קשות ביותר שלא ירקבו ושיהיו שמורות, שכל זמן שהעוגות שמורות העירוב קיים ומותר לטלטל. אם נאכל או נרקב או שאבד או שנשרף אסור לטלטל עד שיעשה עירוב אחר בערב שבת.

לקט יושר (אוסטריה, מאה 15): המצה 'נעשתה ערב פסח, והיתה גדולה, והיה לה חור באמצעה, והיתה תלויה במסמר בבית החורף שלו, שהוא מקום למודו, ולא בבית הכנסת'.

ספר המנהגים של ר' יוזפא שמש (גרמניה, מאה 17): 'ערב שבת הגדול מסירין הערב התלוי כל השנה בב"ה (=בבית הכנסת) ומחלקו לחלקים קטנים עד שיוכל לתת לכל ראש הבית חלק א', והשמש מחלקו, ומביא לכל ראש הבית חלקו'.

ספר המנהגים של ר' שלום נוישטט (סוף מאה 14). נמנע מלהניח את העירוב בבית הכנסת משום מעשה שהיה: 'שהיה פעם אחת שהוציא משומד רשע מחמת הערוב'.

שפאנדאו

היהודים נאסרו בגלל עלילת לחם קודש. אחד הנאשמים עונה, ובלחץ העינויים הודה שתלה את ההוסטיה על הקיר בבית הכנסת, ושם היא אכן נמצאה.

פרנקפורט 1515: יהודי מומר מסר מידע, שרבע מההוסטיה נתגלה בבית הכנסת תלוי על הקיר.

חרושת

מדרש הגדול, ספר שמות

בשעה שנתעברה אמו של משה, ראה פרעה הרשע בחלומו רחל רבוצה וילדה שה. והיה רואה מאזנים תלויים בין הארץ לרקיע, ומביאין את השה ומניחים בכף מאזנים, ומביאין כל כסף וזהב של מצרים והיו מוסיפין על הכסף ועל הזהב, והשה מכריע. לבוקר, שלח פרעה והביא כל מכשפיו וחרטמיו וסיפר להן את חלומן. אמרו לו: רחל זו שראית רבוצה - אומה [היא] זו שהיא שרויה במצרים, והשה שילדה - בן עתיד לצאת ממנה, והוא עתיד להחריב את מצרים והוא מכבש את הארצות לאומה זו.

שמות רבה, א, לד

'וימת מלך מצרים' - נצטרע, והמצורע חשוב כמת. 'ויאנחו בני ישראל' - למה נאנחו? לפי שהיו אומרים חרטומי מצרים: אין לך רפואה אם לא תשחוט מקטני ישראל ק"כ בבקר וק"כ בערב ורחוץ בדמיהם ב' פעמים ביום. כיון ששמעו ישראל כך, גזרה קשה, התחילו מתאנחים ומקוננים... נעשה להם נס ונתרפא מצרעתו.

פרקי ר' אליעזר, פרק מח

ר' עקיבא אומר: נוגשי פרעה היו מכין את ישראל כדי לעשות להם תבן לבנים, שנאמר 'את מתכנת הלבנים' וגו'. ומצרים לא היו נותנין תבן לישראל... והיו ישראל מקוששים את הקש במדבר, והיו רומשין אותו בחמוריהם ונשיהם ובניהם ובנותיהם. והקש של מדבר היה נוקב עקביהם, והיה הדם יוצא ומתבוסס בחומר. ...ורחל בת בתו של שותלח היתה הרה ללדת, ורמסה בחומר עם בעלה, ויצא הוולד מתוך מעיה ונתערב בתוך המלבן. ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד. ירד מיכאל המלאך ולקח את המלבן בטיט שלו, והעלהו לפני כסא הכבוד. ואותו הלילה נגלה הקב"ה והכה כל בכורי מצרים.

ירושלמי פסחים י ג, לז ע"ג על החרוסת: 'צריכה שתהא רכה. מילתיה אמר (=וטעמו אמר) - זכר לדם'. ר' יוסף טוב עלם, בפיוטו 'אין ערוך אליך': 'ולמה טבולו בחרוסת? זכר לטיט שאשה ובעלה דורסת'.

מהרי"ל (מאה 15): 'חרוסת - עושין אותו בראשונה עב, ובשעת הטיבול מקלשין (=מדללים) אותו, זכר לדם'.

האקדח המעשן: פסח בספר הזוהר

זוהר ח"ג רנ ע"ב-רנא ע"א

שָׁה שְׁהוּא פֶּסַח, מְדוּעָה אֵלָא יִרְאָתָם שֶׁל הַמְצָרִים וְאֵלּוּהַ שְׁלֵהֶם יְהִי שָׁה. מְשׁוּם שְׁהַמְצָרִים עוֹבְדִים לְמַזְל טָלָה, וּמְשׁוּם זֶה עוֹבְדִים לְשָׁה. בַּא וְרֵאָה, כְּתוּב "הוּ נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבַת מְצָרִים" (שְׁמוֹת ח). מֵהִי תּוֹעֵבַת מְצָרִים? וְכִי עַל שְׁשׁוֹנָאִים אוֹתוֹ כְּתוּב תּוֹעֵבַת מְצָרִים? אֵלָא יִרְאָתָם שֶׁל הַמְצָרִים וְהַאֵלּוּהַ שְׁלֵהֶם נִקְרָא תּוֹעֵבַת מְצָרִים, כְּמוֹ שְׁכָתוּב "כְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם" (דְּבָרִים יח) - יִרְאָתָם שֶׁל שְׂאָר הָאֱמוּנוֹת.

אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִבְּעֵשׂוֹר לַחֲדָשׁ קָחוּ אֶת יִרְאָתָם שֶׁל הַמְצָרִים, וְתַפְּשׁוּ אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה קָשׁוֹר וְתַפּוּס בְּתַפְיֶסְהָ שְׁלָכְם יוֹם אֶחָד וְשְׁנַיִם וְשָׁלֹשָׁה, וּבַיּוֹם הַרְבִּיעִי הוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְדִין וְהֶאֱסָפוּ עָלָיו.

וּבְשַׁעָה שְׁהַמְצָרִים הָיוּ שׁוֹמְעִים קוֹל יִרְאָתָם שְׁתַּפּוּס בְּתַפְיֶסְהָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאִינָם יְכוּלִים לְהַצִּיל אוֹתוֹ, הָיוּ בּוֹכִים, וְהָיָה קֶשֶׁה עָלֵיהֶם כְּאֵלּוּ אֶת עֲצָמָם קָשְׁרוּ לְהַרְיָגָה. וְאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: יְהִי תַפּוּס בְּרִשׁוֹתְכֶם יוֹם אַחַר יוֹם - אַרְבַּעַת יָמִים, כְּדִי שְׂיִרְאוּ אוֹתוֹ תַפּוּס, וּבַיּוֹם הַרְבִּיעִי הוֹצִיאוּ אוֹתוֹ לְהַרְיָגָה, וְיִרְאוּ אוֹתוֹ הַמְצָרִים אִיךָ אֲתֶם עוֹשִׂים בּוֹ דִין. וְזֶה קֶשֶׁה לָהֶם מִכָּל הַמַּכּוֹת שְׁעָשָׂה לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵלּוּ הַדִּינִים שְׂיַעֲשׂוּ בִּירְאָתָם.

לְבַסּוֹף דְּנִים אוֹתוֹ בְּאֵשׁ, שְׁכָתוּב "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרַפוּן בְּאֵשׁ" (דְּבָרִים ז). אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא. שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁבִרְצוֹן וּבַתְּאֻוָּה שֶׁל יִרְאָתָנוּ אֲכָלוּ אוֹתוֹ כִּי. אֵלָא תִקְנוּ אוֹתוֹ צֶלֶל, וְלֹא מִבְּשָׁל, שְׁאֵם יְהִי מִבְּשָׁל, יְהִי מִסְתָּר וְלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, אֵלָא תִקְוֹנוּ שְׂיִרְאוּ אוֹתוֹ כִּי שְׂרוּף בְּאֵשׁ, כְּדִי שְׂיִהְיֶה רִיחוֹ נוֹדֵף.

וְעוֹד, "רֵאשׁוּ עָלָיו" - כְּפּוּף עַל קְרִסְלָיו, שְׁלֹא יֵאמְרוּ שְׁחִיָּה אוּ דְבַר אַחַר הוּא, אֵלָא שְׂיִכְיֶירוּ אוֹתוֹ שְׁהוּא יִרְאָתָם. וְעוֹד, שְׁלֹא יֵאכְלוּ אוֹתוֹ בְּתֵאָבוֹן, אֵלָא עַל הַשְּׂבֵעַ, דְרָף קְלוֹן וּבְזִיוֹן וְעוֹד, "עֲצָם לֹא תִשְׂבְּרוּ בּוֹ" - אֵלָא שְׂיִרְאוּ עֲצָמוֹתָיו מִשְׁלִכּוֹת בְּשׁוּקָה, וְלֹא יְהִיוּ יְכוּלִים לְהַצִּיל אוֹתוֹ. וְעַל זֶה כְּתוּב: "וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים" (בַּמִּדְבָּר לָג) - דִּינִים רַבִּים. וְעוֹד נֶאֱמַר, "וּמִקְלָכֶם בִּידְכֶם" (שְׁמוֹת יב) - וְלֹא חָרַב וְרִמַּח וְשְׂאָר כְּלֵי מִלְחָמָה.

מִצָּה זוֹ שְׂאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצַקָּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שְׁנִגְלָה עָלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּגְאָלָם, שְׁנֶאֱמַר: וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמְצָרִים עֲגַת מִצּוֹת, כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמְצָרִים וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. מְרוֹר זֶה שְׂאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שְׂמִרְרוּ הַמְצָרִים אֶת חֲזִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמְצָרִים, שְׁנֶאֱמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חֲיֵיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל עַבְדָּה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עַבְדֹּתָם אֲשֶׁר עֲבָדוּ בָהֶם בְּפָרָה.